

2. Osvietenské myslenie a jeho odraz v slovenskej klasicistickej literatúre.

A)

Spoločenská situácia:

- sociálne nepokoje, 30 ročná vojna, kríza feudalizmu, vznik absolutizmu, obmedzenie moci šľachty. Nástup novej spol. triedy (buržoázia) - rozvoj hospodárstva (manufaktúry, priemysel, obchod), vznik kapitalistických výrobných vzťahov.

Klasicizmus nastupuje do lit. v 17. storočí (svetová lit.). Ako filozofický smer sa rozvíja racionalizmus (zakladateľ René Descartes - výrok: "Myslím, teda som!").

Vzniká nové myšlienkové hnutie - **osvietenstvo** (koniec 17. a zač. 18. stor.). Kritizovalo šľachtu a cirkev (nie náboženstvo). Jeho predstavitelia sa usilovali o spoločenskú premenu feudalizmu a podporovali nástup buržoázie (kapitalizmu).

Zakladateľom osvietenstva bol francúzsky spisovateľ, filozof a politik Francois Voltaire.

Do našej literatúry vstupuje klasicizmus až koncom 18. a začiatkom 19. storočia.

K hospodárskemu a kultúrnemu rozvoju zaostalého Uhorska (tým aj kapitalizmu) výrazne prispeli reformy Jozefa II. (zrušil kláštory žobravých mníchov, tolerančný patent - 1781, zrušenie nevoľníctva - 1781 => ekon. rozvoj krajiny, počiatky priemyslu, obchodu, remesiel, výmeny tovaru). Podporoval rozvoj meštianstva, ale aj vzdelania a kultúry.

Kultúrna sit. na Slovensku:

- o rozvoj kult. sa zaslúžili najmä predstavitelia inteligencie (národovci). Združovali sa do kult. a vzdelávacích spolkov s cieľom pozdvihnúť materinský jazyk, rozvíjať vzdelanie národa a jeho lit. Najznámejším z týchto spolkov bolo Slovenské učené tovarišstvo.

Boli položené základy pre 1. slovenský spisovný jazyk - bernolákovčinu. Základom preň sa stalo západoslovenské nárečie (jazyk vzdelancov na univerzite v Trnave). Pravopis bol fonetický. Z bern. sa však nestal celonárodný jazyk. Odmietli ho evanjelici na čele s J. Kollárom, ktorí používali češtinu.

B)

klasicizmus - z fr. classique - dokonalý

Ideálom klasicistov bola jednota pravdy, krásy a dobra. Vzorom dokonalosti sa stalo antické a renesančné umenie.

Predstavitelia **klasicizmu a nár. obrodzenia v sl. lit.:**

Anton Bernolák

- jazykovedec, jeho najznám. jazykoved. diela:

Jazykovednokritická rozprava o slovenských písmenách

Slovenská gramatika (gramatické pravidlá)

Slovár slovenskí česko-laťinskí-nemecko-uherskí (najzn. dielo - päťjazyčný slovník).

Jozef Ignác Bajza

- pred Bernolákom sa pokúsil vytvoriť jednotný spis. jazyk. Tento však nebol prijatý (chýbal mu systém a jednotné pravidlá).

- autor prvého slovenského románu - dobrodružný román:

René mládenca príhodi a skúsenosti

Má dve časti. 1. sa odohráva v Reného vlasti (Benátky), neskôr

inde vo svete, kam sa R. dostane pri hľadaní svojej sestry Fatimy, ktorú uniesli piráti. Prežíva mnohé dobrodružstvá a nebezpečenstvá (hrozí mu aj smrť), no nakoniec sestru nájde a privedie domov. Druhá časť sa odohráva na Slovensku, pre ostru kritiku a pravdivý obraz cirkvi a feudálov bola zakázaná.

- založil krátky satirický útvar - epigram - dielom Slovenské dvojnásobné eppigramata.

Juraj Fándly

- mal kladný postoj k bernolákovčine, písal v nej.
- tvorba:

a) filozofické práce - kritické, odrážajú spoločenské pomery za vlády Jozefa II. Reagoval na zrušenie kláštorov žobravých mníchov dielom Dúverná zmlúva medzi mníchom a ďablom. Je to satirické dielo, tvorí ho dialóg medzi bývalým žobr. mníchom a diablom.

b) ľudovýchvonná literatúra - tieto diela mali uľahčiť každodenný život roľníkov, sedliakov, mali ich naučiť správne a modernejšie hospodáriť, kao si rozdeliť prácu po celý rok, správne využívať liečivé rastliny a pod. Najznám. diela z tejto skupiny: Pilný domajší a poľný hospodár; Zelinkár.

Pavol Jozef Šafárik

Spoločné dielo s J. Kollárom - Národné spievanky - zozbierané stredoslovenské ľudové piesne, dvojzväz. súbor.

Ján Kollár

- zakladateľ preromantizmu v našej lit.

Po štúdiách doma si prehľboval vzdelanie v Nemecku - univerzita v Jene. Toto štúdium zasiahlo aj do jeho súkr. života - láska ku Friederike Schmidtovej - podnet k vrcholnému dielu Slávy dcera - vstúpil do lit. básnickou zbierkou Básne Jána Kollára. Toto dielo bolo východiskom pre vrcholné dielo - Slávy dcera. Je to lyrická zbierka. Ako prvý v našej lit. nár. obrodenia vniesol do lit. tvorby cit a fantáziu (základy romantizmu).

Dielo má dve podoby:

1. podoba - 3 spevy - Sála, Labe, Dunaj - 3 rieky, symbolizujú život a osudy Slovanov. Ústredné motívy diela:
- láska k žene (Mína, Slávy dcera - F. Schmidtová)
- láska k vlasti, k národu

Vlastenectvo chápe básnik nie ako prázdne slová, ale pravý vlastenec je človek, ktorý dokáže niečo vykonať a hlási sa k svojmu národu, nehanbí sa zaň.

2. podoba - 5 spevov - Sála; Labe, Rén, Vltava; Dunaj; Lethe; Acheron. (Lethe = slovanské nebo, Acheron = slovanské peklo)

Tieto 2 spevy pripojil nielen kvôli Míne, ale aj kvôli tomu, aby vyslovil súd nad viacerými Slovanmi, či si zaslúžia byť v nebi alebo v pekle. ("Peklo zrádcům, nebo Slávům věrným.")

Ján Hollý

- rozvinul národnoobrodeneckú ideu Slovanstva: upriamuje pozornosť na slovenský dávnovek, čím podporuje národné povedomie, podnietil záujem o slovenské a národné dejiny.
- obdivovateľ antickej lit., ovplyvnila jeho vlastnú tvorbu. Prekladal z antiky (Homér, Horatius, Vergilius, Ovidius). Písal eposy (Svatopluk; Cyrilo-Metodiáda; Sláv), selanky (idyly - napísal ich 21, dielo Selanky), ódy (Na slovenský národ), žalospevy (elégie) (Plač matky Slávy nad synmi Svatoplukovými)
- smutná báseň, vyjadruje smútok nad rozpadom Veľkomor. ríše pre

nejednotnosť).

Najznámejší **svetoví** klasicisti:

Molière; Pierre Corneille; Francois Voltaire

Molière

- herec, dramatik, riaditeľ herec. spolku. Písal najmä komédie.

Lakomec

- stále aktuálna hra, autor ukázal vlastnosť, kt. pretrváva
- lakomosť, povýšenie peňazí nadovšetko.

Zdravý nemocný

- vysmieva sa z hypochondrov

Meštiak šľachticom

- výsmech z ľudí, ktorí sa chcú dostať do vyššej spoločnosti
a zosmiešnia sa.

Tartuffe

- hl. hrd. je cirkevný hodnostár, káže o morálke, no sám ju porušuje => kritika cirkvi a tých, ktorí požadujú od iných kresťanský spôsob života a sami ho porušujú.
- hra bola kvôli kritike cirkvi zakázaná

P. Corneille

- písal tragédie:

Cid

- bola zakázaná pre nedostatočné uplatnenie klasicistických pravidiel (zmierlivé ukončenie)

Nicoméde

- hrdina (kráľovský princ) sa v boji proti intrigám spája s ľuďmi a víťazí. Podnetná a živá súčasť ľudového divadla.

Ďalšie hry: Cinna; Luhár

F. Voltaire

- spisovateľ, filozof, politik

- jedno z jeho najznámejších diel: satirická poviedka Candide alebo Optimizmus.

C)

Autorom idey slovanskej vzájomnosti bol Ján Kollár. Na štúdiách v Nemecku spoznal výbojnú nem. národu a vtedy sa mu zrodila táto myšlienka. Jej podstatou bolo užšie spolupracovať medzi Slovanmi. Každý Slovan by mal ovládať štyri slovan. jaz. (Kollár uznával 4 slovan. národy: ruský, poľský, československý, srbochorvátsky).

D)

Žánre rečníckeho štýlu:

1. agitačné (politická, súdna reč, výzva, kázeň)
2. náučné (prednáška, odborný referát, koreferát)
3. príležitostné (spoločenský príhovor, smútočný prejav, slávnostný prejav, prípitok)

Znaky dobrého rečníckeho prejavu:

Základom dobrého prejavu je rečník (autor).

- aktuálna téma
- odbornosť v oblasti
- úprimnosť
- presvedčenie o svojom názore
- pútavosť, vecnosť, konkrétnosť, zrozumiteľnosť

E)

Rozdiely medzi slovenčinou a češtinou:

Hláskovanie a pravopis:

české hlásky: ů,ř,ě,ou

slovenské hlásky: ä,ô,ia,ie,iu,ô,dz,dž,ř,í,í,de,te,ne,le

Pravopis:

v ČJ neexistuje rytmické krátenie

Y - I - v ČJ v min. čase sloviess je "i" iba v muž. rode životnom,
v ostat. príp. je "y" (stromy kvetly, muži psali, ženy se smály)

Pravopis a výslovnosť predpôn:

se-, ze-, s-

seřadit - zoradiť, sesměšnit - zosmiešniť

s- (pred m,n,l,r,ř) - slitovat se - zľutovať sa, smenka - zmenka

aj (SJ) - ej (ČJ): největší - najväčší

min. čas - bez vkladanej samohlásky "o" v ČJ (niesol - nesl)

Slovníkové (lexikové) rozdiely:

a) pre ten istý jav je iné pomenov. v ČJ a v SJ (čáp - bocian)

b) tie isté slová, no majú iný význam (horký, vedro, topit)

Syntax:

- základný rozdiel v pádových väzbách

Tvaroslovie:

- iné skloňovacie vzory